

Naše edino vprašanje.

Bolj kot kdaj prej hitita zlasti letos v ospredje z mogočno zamozavestjo in z nezdržno silo na kranjskem učiteljskem mejdanu dve važni vprašanji, ki sta napojili z različnimi razpravami gotovo ves slovenski pedagoški svet, o katerih pa smemo že sedaj trditi z vsa sigurnostjo, da ne ostaneta brez vidnih posledic. Obe bitki pa sta izšli — bodi to nam naprednim v zadoščenje pribito — iz „Zaveze“ in se bijeta v društvenih glasilih naše „Zaveze“.

Prvo vprašanje, ki ga prinaša letošnji „Popotnik“, se suče okrog znanstvene pedagogike, okrog formalnih stopenj in pa okrog razvijajoče-upodablajočega pouka. Učiteljstvo se tega znanstvenega dvoboja ne udeležuje direktno, ampak je le pozornica in poslušalnica, a gotovo je, da se spričo tega radnje; zakaj tako mu je mogoče slišati na domačih tleh tisto, o čimer bi moralo biti ono zdavno poučeno na učiteljsku, kar se pa žalibože ni zgodilo. Slovensko učiteljstvo je bilo že od nekdaj pripuščeno samo sebi in je bilo takisto tudi primorano, nabaviti si knjig v svojo nadaljno izobrazbo iz lastnega, dasi plitvega žepa.

Drugo vprašanje pa razmotriva v „Učiteljskem Tovarišu“ družno vse učiteljstvo. To je tista stara, pa pri vsem tem vedno nova žalostna pesem, glaseča se na ime: Naše gmotno stanje. Tu pa smo osamljeni, in sicer tako sami, da ne čujejo naših tožnih klicev niti zgoraj: naši poveljniški zakonodajalci; niti spodaj: zastopniki „našega dobrega in vernega ljudstva“. Zato pa bodi „Učiteljski Tovariš“ edino in samo „delalnica, pomenkovalnica in vežbalnica“ našega denarnega stanja; to bodi naše edino vprašanje, ki nikakor ne sme s pozorišča dotle, dokler nam ne pridejo v pomoč unisono od zgoraj in spodaj — pa ne samo z besedami, ampak tudi z dejanji!

Če namigne delavec ob primerni priliki svojem gospodarju, da ob plači, ki jo dobiva od njega za svoje trdo delo, ne more živeti, če mu vrhutega še pred očmi razgrne vse gorje, ki vlada v njegovi družini, tedaj se le redkokdaj dogodi, da bi ostal gospodar gluh taki prošnji. Trdo, neizprosno, da, jekleno dušo pa bi moral imeti tisti, ki bi ob novi prošnji ne uslišal prošilca. In kaj je z našimi delodajalci? Pustimo vse druge peticije ob strani, pa spomnimo se samo letošnjega impozantnega velikonočnega shoda. O, da bi bili danes tam, kjer smo bili takrat, bi imeli vsaj bogate upe...

Tisti, ki še niso storili za nas odločujočega koraka v povečanje plač, dasi sede sami prav na mehkem, nam tako radi in tako pogosto predbacivajo, da je zaostalo kranjsko ljudsko šolstvo najmanj za trideset let. Če je temu res tako, kdo pa je kriv?! Ali niso krivi tisti, ki so bili nekdaj na našem učiteljsku — odštevši samo nekaj res častnih izjem — bodisi kot profesorji ali pa kot vadnični učitelji? Poglejmo le za trenutek v Hrovathovo ravnateljsko dobo, o kateri bi lahko napisali cele knjige, kar bi pa tudi ob naši najboljši volji ne bilo na čast temu zavodu. Kdor je imel v to le majhen vpogled, ta nas razume, kaj hočemo reči. Pa bodi dovolj! Niti tega ne bi zapisali, če bi gotovi faktorji ne valili venomer vseh neuspehov samo na naša ramena.

Nasprotno pa konstatujemo z zadovoljstvom, da je do zadnjih par let izšlo vse, kar se je storilo v hasek našega ljudskega šolstva, v pretežni večini edino le iz naših vrst. Vsako naše okrajno učiteljsko društvo zbora najmanj po dvakrat na leto. Na programu teh zborovanj so bila in

so zgolj predavanja pedagoške vsebine, šestokrat združena z zglednimi učnimi nastopi. In kaj so storili pri tem naši višji? Iz globoko premišljenih vzrokov so se častno odlikovali s svojo nenavzočnostjo, le tuintam so nam zagnali v nameček in menda v prospeh ljudskega šolstva kakšno majhno poleno pod noge. To je bilo vse njih priznanje.

In teh trideset let! Dalekovidna gospoda, izračunaj nam že vendar enkrat tudi, za koliko pa je zaostalo kranjsko učiteljstvo za drugimi avstrijskimi kronovinami v denarnih zadevah? Če računate samo površno, se vam pokaže rezultat, ki je, po številu sodeč, najmanj dvakrat tolik.

Pri tem dejstvu pa se nam vsiljujejo v premišljevanje nehotne besede bivšega našega deželnega šolskega nadzornika, ki jih je govoril ob priliki letošnjih okrajnih konferencij v Kranju in v Radovljici. Tamkaj je dal namreč ta zbranemu učiteljstvu mnogo izdatnih migljajev, kako naj isto postopa pri pouku, da pride do zaželenega uspeha. Med drugim je tudi trdil, da je eden glavnih vzrokov, da se ljudstvo iz naše Kranjske kar trumoma seli v daljno Ameriko, ta, ker ljudje ne znajo misliti in praktično računati. Če je kmet količkaj previden, mora koncem vsakega leta napraviti sebi jasen račun, iz katerega je razvidno, kateri poljski pridelki mu neso kaj dobička in koliko, kateri pa mu donajajo morda celo izgubo. One pridelke, ki mu dajo dobiček, naj seje in posaja v veliki množini, druge pa naj goji samo toliko, kolikor jih neobhodno potrebuje. Ako mu pa kaže dobiček pri živinoreji, sadjereji, vinarstvu ali pa kje drugod, naj to pospešuje v obilni meri. In misliti in praktično računati se morajo učiti ljudje že takoj v ljudski šoli. Potem ne bo izseljevanja, ne bo javkanja, da kmetiški stan nazaduje z izgovorom, da se delo ne obrestuje.

Tako dokazovanje ni povsem napačno, toda če je kriva temu v prvi vrsti šola, o tem naj razmišljajo naši razsodni bralci. Bodimo praktični, premenimo nekoliko osebe in oglejmo si to primero natančneje s svojega kranjskega učiteljskega stališča. Ali ne zapazimo takoj, da zna naše kranjsko učiteljstvo dobro in celo praktično računati, pa če je treba tudi vsaj navadno misliti, kar se pa — Bogu bodi potoženo — doslej še ne more trditi o naših kranjskih zakonodajalcih. In kaj li mislijo ti učitelji? Ali jo mislijo mar pobrisati za boljšim kruhom v Ameriko? E, kaj še! Kdor hoče v Ameriko, ta mora prihraniti poprej vsaj 400 K, da plača vozne stroške, drugače ga ne vzemo niti na ladjo. In pri tej odlični plači naj si prihrani učitelj toliko denarcev! S tem računom in s to mislijo torej ad acta!

Vedno bolj pa se odtujujejo našemu stanu učiteljski abiturienti, ker jim prvi praktični pogled, ki ga upro v svet, pove določno, da žive na primer pri pošti, pri železnici ali pri vojaki mnogo lažje in v večjem miru kakor pa v domači službi. Kogar pa so preslepili ideali in lepe besede, ta se vda koščenim učiteljski usodi. In še večina teh je drugih misli.

Kako pa računajo ti kranjski misleci? Oni mislijo, pa so o tem tudi popolnoma na jasnem, da je na priliko na Štajerskem — ta dežela nam je najbližja in zato tudi najbolj pri sreči — že temeljna plača večja kakor pa doma. Tam se jim natanko vsakih deset let plača poviša za 200 K, pri nas pa smo zavisni od penzioniranja in smrti svojih prednamcev, kar je glede človekoljubja baje posebno taktno.

Petletnice v sosedni deželi so po 200, pri nas pa po 80 K. To se pravi z drugimi besedami, da nam slavni naši delodajalci podele, seveda šele po petih letih, vsak dan 20 h priboljška; toda le, če smo prav pridkani ter vzoritega vedenja

v šoli in zunaj šolske hiše. Povejte, komu izmed nas ne bi torej utripalo hvaležno srce brezmejnega veselja za te novodobne usmiljene Samaritane!... Če pa kdo misli, da smo v funkcijski dokladi pri nas na boljšem kakor na zeleni Štirski, temu povemo brez ovinkov, da je v hudi zmoti.

Prav zato pa je na Kranjskem — med neizseljenci torej — malo učiteljev, ki bi mogli brezskrbno živeti ob goli učiteljski plači. Sami se moramo pehati za svoj boljši grižljaj s postranskimi zaslužki „od zore do mraka, od mraka do dne“. Naših predstojnikov se ne zmeni nihče za naše gmotno stanje. Kako vse drugače je to pri drugih stanovih! Pač pa prihajajo k nam v vedno naraščajočem številu skoro kar brzojavno brez žic razni šolski ukazi in razne odredbe. Odkrita povemo, da se dela nikdar in nikoli ne plašimo, če bi si bili le v svesti, da nam te mnogoštevilne odredbe same pomorejo na pravo pot. Dajte nam toliko, da bomo mogli z učiteljsko plačo pošteno živeti, ker le tedaj bomo mogli obračati ves svobodni čas edino samo v prid našemu šolstvu.

To je tista skeleča rak-rana na našem kranjskem ljudskem šolstvu, ki se je že tako globoko zajedla v naše izmučeno učiteljsko telo prav tja do kosti, da je ne izrežejo psevdozdravniki samo z recepti v obliki ukazov in odredb; ampak ozdraviti jo morejo le pravi zdravniki, ki bodo imeli za nas mesto takih receptov dostojnih — denarnih nakaznic.

Pa kaj bi zahtevali hitre pomoči samo od svojih deželnih poslancev? Naše zahteve morajo biti naslovljene v prvi vrsti na naš c. kr. deželni šolski svet. Temu naj veljajo za nas pred vsem tudi besede, ki jih je svoje dni zapisal sebi v zapisnik vseučeliški profesor dr. Jožef Štefan in ki slovejo: „Vsi me vabijo, da bi delal z njimi, pa še nobeden mi ni rekel, da bi jedel z njimi“ . . .

Pravijo, da vojni minister tudi nikdar ne vpraša svojega finančnega tovariša, koliko denarja ima v državnih kasah! — V denarnem pogledu so jo z nami na Kranjskem tako zavozili, da bo treba precej denarja, če hočejo, da pridemo z delom in z odgovornostjo v ravnotežje. Drobstinice ne bodo izdale, ker nismo brezzobe kure! Od nas se zahteva vse. Pedagog Fröhlich celo pravi: „Geistvoll, genial, gedankenreich muß der Lehrer sein“, toda s povprečno 3 K na dan bi bilo pač bedasto kaj takega tirjati. Da naši želodeci ne trpe „formalnih stopenj“ in pa „razvijajočepodabljaajočega pouka“ v svoji notranjščini, to stoji!

In zdaj še nekaj našim pedagogom v c. kr. deželnem šolskem svetu! Profesor Bežek pravi o Diesterwegu (v letošnjem „Popotniku“, II., str. 34.) naslednje: „Diesterweg je imel srce za gmotno bedo učiteljskega stanu ter je bistro uvidel, kakor naš Prešeren, da „človek toliko velja, kar plača“ in da ljudski učitelj zlasti raditega mnogo ne velja, ker mnogo ne more plačati. A pri tem spoznanju ni ostal, nego z vso prirojeno vztrajnostjo je delal na izboljšanje gmotnega položaja podrejenih mu učiteljev; zato so ga pa tudi oboževali kakor očeta“.

Kaj naj rečemo k tem besedam? Samo eno in ta je: Pojdite in storite tudi vi tako! Na tej poti nas sreča odtujeno zadovoljstvo, s teh tal bo vzevel tolikanj potreben ugled in ona kristalno-čista ljubezen do vas, ki je ni že dolgo časa več med nami!

V obrambo.

III.

Še nekoliko besed mi leži na srcu, ki bi jih rad ne zamolčal. Ugled našega stanu zahteva, da se v časih, ko nam ga hočejo ubiti, neizprosno postavimo po robu in glasneje nego smo bili vajeni doslej, povemo, da ne sme z nami nihče pometati, najmanj pa človek, ki je z nami isti kruh in ki bi si morda na naš račun rad pomagal do boljšega grižljaja.

Vem sicer dobro, da leži globoko v vsakem človeku hrepenenje, da se dokoplje do boljšega materialnega stališča; a znano je nam vsem, kako ime pristuje onemu, ki želi potlačiti druge in jim odjesti dobro ime, samo da bi dvignil v sijaj častečega poklanjanja in do uživanja visokih milosti lastno osebo.

Mislili so do najnovejših časov nekateri ljudje, da ni boljšega sredstva k smotru nego je ponižno naše učiteljstvo. Obžalujem, ker jim moram povedati, da so se krvavo varali. Pravzaprav pa ne zasluži taka izpoved obžalovanja. Zakaj ako jo lahko in glasno povem, moram vedeti, da se nekaj giblje med našim učiteljstvom, nekaj takega, kar čuje na ime zavesti, ogorčenja, poguma in krepke, neizčrp-ljive energije. (Odpor je zmeraj znak moči.) In to vem! Zato je pa človeku veselo pri srcu, ko ve in vidi, da je tiranstvu in absolutizmu med nami odzvonilo, da se čimbolj dviga stanovski ponos, da se krepe in utrjajo značaji, da se začne tudi tuintam odločen protest proti prezirljivem in neopravičenem zmetanju neovrgljivih uspehov, ki si jih je vkljub vsemu brbljavemu natolcevanju pridobilo v teku dolgih let naše učiteljstvo.

Začelo si jih je pridobivati, ko se nekaterim njegovim današnjim sodnikom še v zibelkah ni sanjalo, da bodo kdaj šušmarili med kranjskim ljudskim učiteljstvom in ga pritiskali bodisi z vratolomnimi metodiškimi poizkusi, bodisi z vihravimi, z logiko do pesti in noža razprtimi članki k steni in pridobivalo si jih bo, ko ne bo o takih možeh že davno, davno več ni duha ni sluha, ko bodo zgodovinarji našega stanu komaj vedeli, da jih je kdaj trpela ponižna slovenska zemlja na svojih lepih tleh!

Naša stvar pa ostane!

Vprašali bi lahko: Kaj pa je ta naša stvar?

Naša stvar je bila, da si smo vkljub najneznosnejšim razmeram priborili ugled, ki ga imamo; naša stvar je, da čuvamo z vso pazljivostjo in brezobzirnostjo ta svoj ugled (avtoriteto), in naša stvar ostane, da si čuvamo ugled tudi v bodoče, četudi hočejo gotovi ljudje, da bi nam ga kar tako mimogrede vzeli in nas napravili za brezpravno služinčad!

Nadalje: skrbeli smo doslej, da ni denar, ki ga daje dežela za šolstvo, izgubljen in vržen v kraj, skrbimo tudi danes, da se bogato obrestuje, in skrb nam bo v bodoče, da bo imela domovina koristi od našega delovanja.

In še dalje: borili smo se do danes za svoje tlačene pravice, prizadevali smo si, da izgine brezpravnost iz učiteljskega stanu; danes je naše orožje še bolj brušeno in še jeklenejše, in sučemo ga, da izvojujemo svojim zahtevam zmago in tlačiteljem poraz, v bodočnosti pa ne kanimo vtek-niti mečev v nožnice, da bi nam rjaveli ob ledjih, nego še lepše se bodo svetili v solncu, ko nam bo zastavljati moči telesa in duha za realizovanje vsega onega, kar sanja v naših dušah, kar se je spočelo v idejah naše organizacije in česar sadove bodo prav gotovo uživali naši zanamci, pa naj pri-